

Novament, Rodoreda

Mercè Rodoreda és una de les figures literàries més importants del segle XX. No sé si l'heu llegida gaire, però segur que sí la coneixeu per les produccions audiovisuals que s'han fet a partir de les seves obres. Molta gent no ha llegit La plaça del Diamant, però poca s'ha perdut la versió que va dur al cinema Francesc Betriu.

Crec que la màgia de Mercè Rodoreda és la intensa capacitat que té de transmetre l'emoció a través de les paraules. I no són pas simples emocions primàries: por, amor, tristesa. Són molt més complexes, molt més properes al nostre sentir diari. Quantes vegades ens han o ens hem preguntat què ens passa i no sabem com definir-ho perquè no hi ha una paraula clau que defineixi el nostre estat?

Això és el que ens atrapa de Mercè Rodoreda: la capacitat de descriure la complexitat del sentir humà. Ja us en vaig fer un avenç anteriorment, en un article que parlava de la novel·la La mort i la primavera.

Avui us vull recomanar una altra obra d'ella: Mirall trencat. Possiblement alguns de vosaltres vàreu seguir l'adaptació de la novel·la que es va fer per TV3. Malauradament, jo no la vaig veure i, per tant, no us en puc fer cap crítica. Tanmateix, goso recomanar-vos la seva lectura en la seguretat que mai les adaptacions són millors que l'original.

Mirall trencat explica la història d'una família al llarg de tres generacions, en la que podem ser testimonis dels processos de naixement, esplendor i decadència d'una nissaga, la fundadora de la qual és Teresa Goday, una dona d'origen humil a la que les circumstàncies duen a situar-se en la classe benestant de finals del s.XIX. El fil conductor de la novel·la, i de la família, rau en tres dones, cada una representant d'una generació: Teresa Goday, la fundadora; Sofia Valldaura, que ocupa l'esplendor i decadència familiar; Maria Farriols, el personatge més romàntic –en el sentit literari del terme– de l'obra. Àvia, filla i néta encara que no ho puguem deduir a simple vista pel canvi de cognoms: el predomini masculí de la societat queda en la nomenclatura visible, encara que la construcció estigui a mans del món femení.

Al voltant d'aquestes dones s'hi articulen els protagonistes masculins (els marits, els amants), els fills i un món secundari que esdevindrà protagonista: el servei de la casa. Tanmateix encara que siguin les peces que es mouen al voltant de l'eix femení, no està gens descurada la seva evolució com a personatges.

La història de la nissaga es dissoldrà amb la vinguda de la Guerra Civil i en veurem les escorrialles ja en plena postguerra. Tot i així, no és una novel·la històrica. Les referències als esdeveniments que en la realitat van tenir lloc són molt escasses i només serveixen de marc a la crònica familiar: la decadència no prové de la interrupció bèl·lica sinó que ja està inserida en el si del grup protagonista.

La clau de Mirall trencat està en el títol: la història de la família que ens relata no està explicada linealment sinó que són fragments desordenats, fortament travats però (no deixa cap detall a l'atzar ni cap succés sense esdevenidor), com trossets de mirall ajuntats. Cada fragment, encara que sempre narrat en 3ª persona, és explicat des de la perspectiva d'un personatge, des de la distorsió del seu propi record. Per aquest motiu, perquè cadascú ens fa arribar el seu punt de vista, la seva mirada sobre la realitat que l'envolta, és que Rodoreda humanitza tant els seus personatges de manera que no podem condemnar-ne cap, malgrat que algunes de les vicissituds de la família s'immergeixen en la tragèdia; entenem les seves debilitats i les seves pors, malgrat que els seus actes puguin provocar el caos i la mort.

Al mateix temps la novel·la retrata el trencament del mite de l'alta societat. En moltes ocasions, la qualitat humana de les persones del servei supera la dels senyors i és la gent del servei la que procurarà i cuidarà realment la memòria de la família. La mateixa protagonista principal, Teresa Goday, a la que veiem identificada en el luxe i el benestar (les descripcions del vestuari, les joies o les estances de la casa són per deixar-s'hi anar totalment) té un origen humil que mai no oblida: venedora en una parada de peix.

El tresor de l'obra que no podeu deixar escapar són els símbols: cada un d'ells du tanta informació dins que si l'autora els hagués explicat enterament, la novel·la seria el doble de llarga. Seria més explícita però perdria la màgia que us esmentava abans. La perla gris, regal que Teresa Goday fa al seu marit i que, de cop, sense cap explicació prèvia, Rodoreda ens descriu clavada en la corbata del notari de la família, és així com ens assabenta de l'existència d'un amant; o el senyor d'una casa de nines, a qui un dels personatges arrenca el cap i un altre es dedica a raspallar-lo cada dia, és així com ens assabenta de l'odi i de l'amor car el cap s'identifica clarament amb un dels homes de la nissaga. O el llorer, un arbre mig cremat per un llamp en una tempesta d'estiu que després protagonitzarà un suïcidi cruent. Veieu quanta riquesa d'expressivitat? És la narració d'esdeveniments a partir de la descripció d'un gest. És cada petit moviment el que fa girar la roda de l'esdevenidor. Un conjunt de mínims que assoleix una magnitud. És així com funciona la vida.

Tampoc no us podeu perdre la lectura del pròleg de la novel·la, la introducció que va fer la mateixa autora, perquè en ella ens fa partícips de la seva experiència com a escriptora: com se li acut una idea, com se li bloqueja i com torna a recuperar-la; la seva relació amb els personatges; la inspiració que li atorga l'observació de la realitat, la part que d'ella mateixa hi ha en la seva producció, la seva preocupació per la llengua... Fixeu-vos en la dificultat que li va suposar la seva redacció: Mirall Trencat va ser interrompuda per l'escriptura de gran part dels títols que conformen la seva obra.

En definitiva, és una novel·la per a la qual caldrien moltes pàgines a fi d'explorar-ne el contingut. Fixeu-vos, si us animeu a llegir-la, en el paral·lelisme entre Jesús Masdéu i Maria Farriols: tenen un origen idèntic però un acaba en la glòria i l'altra en la desgràcia. Analitzeu el per què. Proveu de pensar el paper de Sofia Valldaura, la raó de la seva fredor i quin paper té ella en la mort d'una forma de viure. Jutgeu, com a fiscals i com a defensors, en Ramon Farriols. Des d'un punt de vista més formal, mireu com l'autora juga amb el temps: hi ha capítols en els quals transcorren anys, hi ha capítols en els quals el que transcorre és un moment. En fi, ja ho veieu, és una novel·la que no té aturador de significats.

Un consell: quan la llegiu, no us atabaleu perquè hi surtin molts personatges ja que, de mica en mica, els anireu identificant i coneixent. Ara bé, no la vulgueu llegir amb presses: de vegades, voldreu buscar un episodi anterior perquè se us donarà una explicació fonamental per entendre'l moltes pàgines enllà. No us faci por anar endavant i endarrere en la lectura. Un llibre és una eina de coneixement: masegueu-lo!

I com sempre, un petit fragment d'aquesta joia:

...fins que en arribar al darrer graó caigué tan llarga com era embolicada en plecs violeta. El mirall s'havia trencat. Els bocins s'aguantaven en el marc, però uns quants havien saltat a fora. Els anava agafant i els anava encabint en els buits on li semblava que encaixaven. Les miques de mirall, desnivellades, ¿reflectien les coses tal com eren? I de cop a cada mica de mirall veié anys de la seva vida viscuda en aquella casa.

Bona lectura!
Muntsa Farré